

HISTORIJSKA GEOGRAFIJA HRVATSKE

Nikola Glamuzina i Borna Fuerst-Bjeliš
Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet,
2015., 304 str.

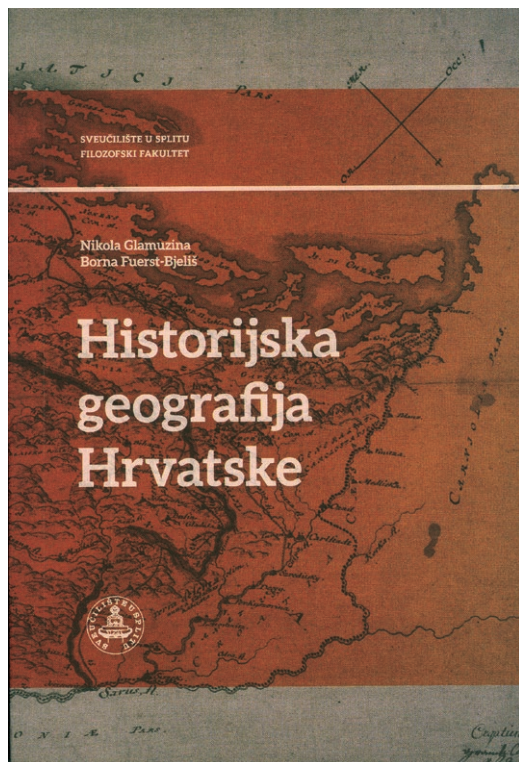
Nedavno je iz tiska izašao sveučilišni udžbenik *Historijska geografija Hrvatske*, autora izv. prof. dr. sc. Nikole Glamuzine i prof. dr. sc. Borne Fuerst-Bjeliš. Udžbenik, u izdanju Sveučilišta u Splitu, prije svega je namijenjen studentima geografije no svojim sadržajem uvelike može poslužiti srednjoškolskim profesorima geografije i povijesti kao i širem čitateljstvu u upoznavanju historijskogeografskih obilježja i procesa Hrvatske i susjednih zemalja od prapovijesti do današnjih dana. Udžbenik je prvi takav naslov u slobodnoj Hrvatskoj, i prvi sveobuhvatni historijskogeografski pregled Hrvatske od poznatog udžbenika *Regionalna geografija Jugoslavije (knjiga 1, Prirodna osnova i historijska geografija, Školska knjiga, 1982.)*, autora prof. emeritusa Veljka Rogića komu su autori i posvetili ovaj udžbenik.

Udžbenik je strukturiran u dvanaest poglavlja.

U prvom poglavlju *Historijska geografija - pojam, mjesto, metode* autori daju osnovni pregled razvoja geografije kao znanosti, razlažu dihotomije (dvojnosti) u geografiji te objašnjavaju do-dirne točke geografije i povijesti. Zatim daju pregled razvoja ali i nekih ideja i pristupa unutar historijske geografije poput povijesti okoliša, historijske geofizije, razvoja kulturnih pejzaža. Na-posljetku daju pregled glavnih historijskogeografskih metoda i metodoloških pristupa.

Drugo poglavlje *Hrvatska-opće geografske značajke i oblikovanje teritorija* kao uvodno daje prikaz geografskog smještaja i položaja te oblikovanja današnjih granica Hrvatske. Slijedi prikaz osnovnih geomorfoloških obilježja triju velikih reljefnih cjelina: Panonske zavale, gorskog sustava Dinarida i Jadranske zavale. Na kraju poglavlja opisana su i tri geografska areala, izdvojena na temelju klimatsko-ekoloških (vegetacija i tla) kriterija: peripanonsko-panonski, dinarski i sredozemni areal.

Treće poglavlje *Prapovijest: prvi složeni procesi interakcija čovjeka i okoliša* bavi se prvim razdobljem značajnijeg utjecaja čovjeka na prirodnu sredinu i stvaranja prvih oblika kulturnih pejzaža. Prva dva potpoglavlja obuhvaćaju razdoblje starijeg kamenog doba, slijedi pregled razvoja prvih geografski diferenciranih zona naseljenosti u mlađem kamenom dobu. Nakon indoeuropske kolonizacije prati se razvoj prostora u metalnom dobu u kojemu se javljaju nova žarišta naseljenosti u, do tada rubnom, dinarskom planinskom prostoru kroz izgradnju fortifikacijskih naselja (gradina).

Prva značajnija organizacija prostora na teritoriju današnje Hrvatske povezuje se s antičkim razdobljem o kojemu govori četvrto poglavlje *Stari vijek: prvi model prostorne organizacije i uređenja*. U poglavlju je naglašen značaj starogrčke te prekretnički utjecaj starorimske civilizacije na geografski razvoj naše zemlje. To je izraženo kroz razvoj mreže gradova, sustav cesta, funkcionalnu povezanost grada i okolnog poljoprivrednog prostora (agera) te snažan administrativni sustav. Neke tragove tih procesa autori nazivaju geografskom baštinom toga razdoblja vidljivom i danas u nekim dijelovima Hrvatske.

Složene historijskogeografske promjene na teritoriju današnje Hrvatske i okolnih zemalja na prijelazu iz starog u srednji vijek te u ranom srednjem vijeku prikazane su u petom poglavlju *Ranosrednjovjekovna hrvatska država: organizacija prostora i oblikovanje novoga kulturnog pejzaža*. Razdoblje je to propadanja rimskoga kulturnog pejzaža, slavenske kolonizacije te postanka prve hrvatske države. Prikazano je prostorno širenje hrvatske države u odnosu na okolne zemlje te unutarnja podjela na župe kao prve teritorijsko-organizacije jedinice. Na kraju poglavlja opisane su pejzažne i demografske promjene u tom razdoblju.

Sljedeća dva poglavlja, *Razvijeni srednji vijek: gospodarsko-politička stabilizacija, reurbanizacija i regionalna diferencijacija* te *Historijskogeografski razvoj susjednih zemalja u srednjem vijeku* bavi se razdobljem razvijenoga srednjeg vijeka. U potpoglavljima je opisan razvoj hrvatskog teritorija, regija, gradova i prometnog sustava u tom razdoblju kao i formiranje bosanske i srpske države. Posebno je naglašen značajan utjecaj Mletačke Republike na istočnojadransku obalu.

Osmo poglavlje *Utjecaj osmanlijskoga širenja na historijskogeografske mijene, stabilizaciju i regres hrvatskoga teritorija* bavi se turbulentnim razdobljem kasnoga srednjeg vijeka koji se u našim krajevima uglavnom poklapa s razdobljem širenja osmanlijske države i dezintegracijskim procesima u prostornom i društvenom pogledu. Polazi se od preduvjeta širenja osmanlijskoga carstva na europski kontinent te daje prikaz procesa koji su doveli do razvoja nove upravne strukture, kulturnih pejzaža, urbanih elementa ali i snažnih migracijskih kretanja na širem prostoru.

Novovjekovno razdoblje osmanlijske regresije naziv je devetog poglavlja u kojemu je obrađeno razdoblje smanjivanja osmanlijske opasnosti te jačanja habsburškoga utjecaja. Vrijeme je to formiranja i nekih današnjih granica Hrvatske te uvođenja *novoga geografskog elementa*, kako autori nazivaju Vojnu krajinu, što je imalo dalekosežne posljedice na gospodarske i demografske značajke toga prostora. Posebno su analizirane implikacije podunavsko-sjevernojadranske prometno-gospodarske orijentacije na kulturni pejzaž Slavonije i Vojne krajine te razvoj hrvatskih krajeva pod mletačkom upravom od XV. do XVIII. stoljeća.

Poglavlje *Počeci zakašnjele industrijske revolucije u okviru Austro-Ugarske Monarhije* bavi se razdobljem od Francuske revolucije do početka Prvoga svjetskog rata. Vrijeme je to intenzivnih promjena u Europi. U hrvatskim krajevima one su se očitovale kroz političko-teritorijalne promjene uvjetovane položajem u Habsburškoj a potom Austro-Ugarskoj monarhiji, razvoj novih oblika prometa (željeznica), industrijalizaciju i snažan razvoj gradova praćenog dinamičnim demografskim procesima.

Predzadnje, jedanaesto poglavlje pod nazivom *Položaj i razvoj Hrvatske u sklopu južnoslavenskih državnih asocijacija* bavi se razdobljem od kraja Prvoga svjetskog rata do raspada jugoslavenske federacije devedesetih godina XX. stoljeća. Obrađeni su teritorijalni, prometni, ekonomski i demografski procesi u tom razdoblju te razvoj kulturnih pejzaža, nodalno-funkcionalne i administrativne strukture.

Zaključno, dvanaesto poglavlje nosi naslov *Obilježja i razvojne težnje suvremene Hrvatske od početka 1990-ih godina*. Prema autorima, dva ključna procesa u tom razdoblju su ratna razaranja i

okupacija uzrokovana agresijom na Hrvatsku nakon raspada Jugoslavije te gospodarska i politička tranzicija iz jednopartijskog sustava državne ekonomije u višestranački demokratski sustav tržišne ekonomije. Uz to su u potpoglavljima analizirane i promjene administrativno-političkog i urbanog sustava suvremene Hrvatske. Udžbenik je zaključen potpoglavljem o implikacijama ulaska Hrvatske u NATO i Europsku uniju.

Izdavanjem sveučilišnog udžbenika *Historijska geografija Hrvatske* hrvatska je geografija dobila još jedno značajno udžbeničko dijelo. Uz to, ovakva izdanja važna su i za širu prezentaciju geografije kao znanosti i školskog predmeta. Nadamo se da će se recentni zamah udžbeničkih izdanja srednje generacije hrvatskih geografa nastaviti.

IVAN ČANJEVAC